

LEONAS STEPANAUSKAS yra Lietuvos ir Vokietijos radijo žurnalistas, publicistas. 1956–1963 m. dirbo Lietuvos Sovietų Socialistinės Respublikos valstybiniame radijo ir televizijos komitete, 1963–1967 m. – Vokietijos Demokratinės Respublikos kelionių biure Berlyne. Nuo 1968 m. Berlyno televizijos redaktorius. Nuo 1975 m. mokslinės Thomo Manno draugijos (Ciurichas) narys. Lietuvos ir Vokietijos spaudoje paskelbė straipsnių apie lietuvių ir vokiečių kultūrinius ryšius.

Prie gilėjančio praeities šulinio

LEONAS STEPANAUSKAS

Kūrinys, kurį literatūros Nobelio premijos laureatas Thomas Mannas savo vasarnamio darbo kambaryje su langu į Kuršių marias vienu, daugiausia dviem ranka rašytais puslapiais kasdien praturtindavo – tai būta mitinio romano-tetralogijos „Juozapas ir jo broliai“ – skaitytoją pasitinka tokiais žodžiais:

Praeitis – tai neregėto gilumo šulinys. Ar nebūtų taikliau vadinti jį tiesiog bedugniu? Tai bus taikliau net ir tada, o gal kaip tik tada, kai kalbama apie vieno žmogaus praeitį.

Ne prie taip gilaus praeities šulinio stovime mūsų visų širdims mieloje Nidoje, kai Thomo Manno memorialiniame muziejuje norime daugiau išgirsti apie rašytoją, čia atsivežusį stebėtinus kūrybinio darbo įpročius, dar ir sumaniai juos derinusį su savuoju bei savo šeimos vasaros poilsiu... O vis dėlto ir mūsų praeities šulinio gelmė svaiginanti. Būtent todėl, kad nutekėjusių dešimtmečių *sandara* (Th. Manno žodžiai) nepaprasta. Juk tragišku scenarijumi reikia vadinti visa tai, kas pasaulyje, kas senajame Europos kontinente vyko tuoj po to, kai gražaus ir dar visai naujo vasarnamio savininkas įprastai žvaliai 1932 metų vasaros pabaigoje atsiveikino su Kuršių nerija. Tą vasarą Mannų pastogėje viešėjęs šeimos bičiulis germanistas bei vertėjas Hansas Reisigeris liudija, kad net Nidos prieplaukoje Thomas

Mannas susijaudinęs pažįstamiems ir visai nepažįstamiems keletą kartų šūktelėjo: *Aufwiedersehen im nächsten Sommer!* (Iki pasimatymo kitą vasarą).

Rašytojo šeima džiaugtis ta „kita“ vasarą jau negalėjo. Visų pirma ūgte-
lėjo grėsmė dėl visai arti Nidos Kuršių neriją kirtusios tuometinės Lietuvos–
Vokietijos valstybių sienos. Silpnai saugomos, negalėjusios būti kliūtimi
Vokietijoje į savo rankas valdžią paėmusio Hitlerio smogikams pagrobti
rašytoją ar kurį nors jo šeimos narį. Mat šiaip jau Thomas Mannas jiems
buvo nepasiekiamas, nes iš savo nuolatinės gyvenamosios vietos Miun-
chene laiku išvyko į užsienį. O šiuo atžvilgiu itin toliaregiška žmona Katia
bei vyriausieji vaikai rėmė apsisprendimą ir visai negrįžti į barbariškumo
bacila užsikrėtusią Vokietiją.

Tolesnis Nidos, o ir visos Lietuvos likimas, – tai jau tamsūs istorijos la-
pai. Klaipėdos krašto atplėšimas, Antrojo pasaulinio karo paliktos žaizdos
ir ilga ilga, pusamžį užsitęsusi, sovietų okupacija, kuriai pavyko ištrinti iš
atminties daug ką, kas mažą Baltijos šalį siejo su pasauliu... Argi kitaip
galima būtų suprasti 1961 metų vasarą Vilniaus laikraštyje „Literatūra ir
menas“ atspausdintas eilutes, kurios štai ką bylojo:

*Žinome, kad Nidoje vasarotojo literatūros Nobelio premijos laureatas
Thomas Mannas, tačiau ne visai aišku kada, o taip pat ir ką jis ten veikė..
Būtų gera, jei tuo pasidomėtų kas nors iš jaunujų germanistų.
(A. Venclova).*

O vis dėlto ir tuomet mes gyvenome, alsavome, – štai taip norėjosi pradėti
pasakojimą apie mus dominančio žymaus vasarotojo pėdsakų Nidoje paieš-
kos pradžių pradžią, kai buvau pakviestas į Thomo Manno XVI tarptautinį
festivalį pristatyti savo knygos „Tomas Manas ir Nida“ trečiąją laidą (1987,
1996, 2011), o kartu ir pačią pirmąją laidą vokiečių kalba („Thomas Mann
und Nidden“, 2011). Aišku, į mielą ir gerai pažįstamą pastogę atsivežiau ir
nemaža išsaugotų dokumentų (visų pirma senus garso įrašus), tokiu būdu
dar pats būdamas gyvas galėjau papasakoti, kaip ilgą laiką rinkau medžiagą.

Pirmiausia buvo būtina paaiškinti, kad „pradžių pradžioje“ neturėta
net mažiausios minties apie rašymą šimtus puslapių apimančios knygos.
Norint tai paaškinti, tenka dar kartą grįžti prie minėtos pusamžio senumo
publikacijos pageltusiuose rašytojų ir menininkų savitraščio lapuose. Juk
jaučiausi tiesiogiai paliestas. Neseniai Vilniaus universitete buvau baigęs

vokiečių kalbos ir literatūros studijas. Taigi diplomuotas germanistas. Aišku, kad Thomas Mannas man buvo pažįstamas. Jį skaičiau originalo kalba. Rašytojas Nobelio premijos laureatas mane visų pirma stebino savo meninės išraiškos galia. Užteko paskaityti vieną „Budenbrokų“, juolab „Užburto kalno“ puslapį, jog būtumei jo žodžių pavergtas. Kaip tu, žmogau, tai sugebi padaryti? Pasirodo, kad rašytojas į „mano“ klausimą jau buvo atsakęs. Vėliau tą brangią citatą susiradau, o daug vėliau klojau ir į savo pradėtos rašyti apybraižos pradžią. Juk tai paaiškinimas, kodėl privalome rimtai žiūrėti net į mažas, tokias kaip Thomas Mannas ir Nida, reikšmingų gyvenimų atkarpas. Štai todėl maga tuos žodžius čia net pacituoti:

Yra tolimų dangaus kūnų, kurių medžiagos tankis toks neįtikimai didelis, kad vienas tenykštis kubinis colis čia, Žemėje, svertų dvidešimt centnerių. Panašiai galima pasakyti ir apie kūrybos žmonių laiką – jis kitokios sandaros, kitokio tankumo; kitokią naudą teikia negu praskydęs, lengvai pro pirštus slystantis daugumos kitų žmonių laikas. Dažnas stebisi, kad tiek daug galima nuveikti per tą patį laiką, netgi klausia: kaip tu suspėjai tą viską padaryti?

Dar ir iš kitos Thomo Manno raštų vietos:

Net jei laiko jau visai maža, vis vien dar jo labai daug...

O dabar jau dera pasakoti ir apie užmegztą ryšį su Antanu Venclova, mane sudominusio straipsnio autoriumi. Su žmogumi, kuris kaip „tarybinių rašytojų delegacijos vadovas“ dalyvavo istoriniame F. Schillerio metinių minėjime poetų mieste Veimare, ten susitiko su Thomu Mannu ir jo žmona. Su jais kalbėjosi ir apie vasarnamį Nidoje. Užkalbinti vilniškį rašytoją nebuvo sunku. Aš buvau pradėjęs dirbti Vilniaus radijuje. O žodžiai „Thomas Mannas“ už mane daug vyresnio pašnekovo buvo sutikti kaip tikras slaptazodis. Iš karto buvau pakviestas į Venclovų namus. Tai daugiskaita, nes po literatų stogu (taip šiandien tai vadinčiau) prie pirmos „kavutės“ dalyvavo ir kiti asmenys. Visų pirma žymiu Elizą Vencloviene, iš kurios kalbos supratau, kad daug kas į „Venclovų namus“ buvo atitekėję iš jos, iš rašytojo Antano Venclovos žmonos, tėvų namų. O tai žymaus klasikinių kalbų ir literatūrų profesoriaus M. Račkausko šeima. Bet čia kalbama ne

apie tai, o apie manyje įžiebtą ryžtą prisidėti prie apleisto Thomo Manno vasarnamio gelbėjimo... Užduotis buvo aiški: remiantis mano gana geru vokiečių kalbos mokėjimu, gal dar ir jauno radijo žurnalisto apsukrumu, rinkti ir skelbti Thomo Manno „namelio“ Nidoje gelbėjimui reikiamą literatūrinę medžiagą.

Suprantu, kad šiandieniniam klausytojui ar skaitytojui šioje vietoje būtinas paaiškinimas. Paprastai manoma, kad okupacijos metais kultūros dirvonuose ką nors veikti buvo galima vien su leidimu iš aukščiau... Ne visuomet. Juolab jei valdžios tinkluose pasisėkdavo aptikti kokią nors silpną vietą. O čia kaip tik tai tokio atvejo ir būta. Juk Thomas Mannas karo metais buvo „gerųjų“ pusėje. Jis vienas nuožmiausių Hitlerio priešų. Jau pačią pirmąją karo su hitlerine Vokietija dieną Maskvos radijas į eterį bėrė jiems naudingas Nobelio premijos laureato citatas. Pokario metais pasigirta ir milijoniniais Thomo Manno raštų tiražais Sovietų Sąjungoje. Tik atidī akis pastebėjo, kad, pavyzdžiui, „pilname“ rašytojo Raštų leidime (rusų kalba) stigo keturių tomų apimties biblinio romano „Juozapas ir jo broliai“ (kūriny, kurio nemaža puslapių rašyta po Nidos vasarnamio stogu). Tik vėliau ir „Juozapas...“ buvo išleistas. O 55 garsios per radiją karo metu rašytojo emigranto sakytos kalbos, jų vertimai į rusų kalbą cenzorių buvo „trumpinami“. Visų pirma išbraukta tai, ką humanistas Thomas Mannas bylojo apie Europos tautų ateitį.

Lietuvoje Thomo Manno byla neįgavo net ir „visasąjunginės“ eigos. Patsai LKP CK „pirmasis“, Antanas Sniečkus, nepritarė siūlymui gelbėti Thomo Manno vasarnamį Nidoje. Jam tai tebuvo nereikalingas „tūlo“ vokiečių rašytojo atminimo Klaipėdos krašte puoselėjimas. Mano knygoje įdėta nuotrauka tai tik patvirtina. Matome, kaip karo veiksmų metu sužalotas „namelis“ atrodė dešimtais pokario metais. Tik menka savo paties liekana... Kaip sužinota, tai tebuvo malkos, kuro rezervas Uošvės kopos papėdėje įsikūrusiems rusų pasieniečiams. O vis dėlto rašytojas Thomas Mannas laimėjo dvikovą. Grupelės inteligentų pastangos nebuvo veltui. Iš pradžių leista vasarnamį tik atstatyti. Paskirtis – nebloga poilsinė valdžios pareigūnams. Tiesa, dar leista prie išorinės sienos pritvirtinti „čia vasaravusio“ žymaus rašytojo atminimui skirtą lentelę lietuvių ir rusų kalbomis. Šiek tiek vėliau pasiekta, kad vasarnamis tapo Klaipėdos miesto bibliotekos filialu, o nuo 1967 metų vasaros pavadintas ir Thomo Manno memorialiniu muziejumi. Su itin kukliais eksponatais (visų pirma knygomis, dovana iš

Rytų Berlyno, iš VDR Mokslų akademijos, Thomo Manno archyvo darbuotojų iniciatyvos dėka).

Ką gi, bent glaustai tenka pasakoti ir apie nuosavą indėlį. Visų pirma reikėjo daug valandų praleisti bibliotekų skaityklų salėse. Pavyzdžiui, sužinoti, ką apie Thomo Manno viešnagę Nidoje rašė laisvos Lietuvos spauda. Bet ji be išimties buvo po raktu, vadinamuosiuose „spec fonduose“. Gerai, kad tuometinis Lietuvių kalbos ir literatūros instituto direktorius Kostas Korsakas tai suprato ir man parašė atitinkamą, net antspauduotą raštą. Na, pagaliau man, vaikui nuo Šešupės krantų, gimė noras ir pamatyti Kuršių neriją, tą vien paveikslėliuose regėtą gražią žemę. Galgi ten dar esama vieno kito žmogaus, mačiusio, o gal ir bendravusio su garsiuoju vasarotoju?! Visa tai prisiminęs šypsaisi... Man padėjo Rusnės žvejai. Mat vasarą savo laiveliais – dorėmis – jie plukdė šieną šiuo atžvilgiu varganai nerijai. Kaip jų talkininkas ir patekau į šiaipjau beveik neprieinamą, žaliakepurių pasieniečių saugomą vietą. Bet tikroji sėkmė lydėjo tuomet, kai susipažinau su išoriškai griežtu, dar ir vilkinčiu sovietinio pareigūno uniforma su blizgučiais, žmogumi, su Nidos girininku Ričardu Krištopavičiumi. Pasirodė, kad šis žmogus krūtinėje slėpė karštą lietuvio širdį. Pagal visas taisykles jis mane įformino kaip pagalbinių darbininką. Na, jau kitą vasarą mes abu ant seno motociklo riedėjome per neriją. Neatpažįstamai apdulkėję, užtat puikiai žinodami, ko ieškome tuomet, pokario metais, pustuštėse Kuršių nerijos gyvenvietėse. Ir radome! Radome ir užkalbinome vieną kitą mums reikalingą senbuvį.

Gera pradžia. O toliau – jau pačios lemties įsikišimas. 1963 metais persikėliau gyventi į Berlyną (šeimos sąvada, žmona gydytoja, Vokietijos pilietė). Pradėto darbo tąsa Rytų Berlyno, o vėliau ir Ciuricho (Šveicarija) Thomo Manno archyvuose. Pagaliau pažintis, netrukus ir bičiulystė – drįstu taip sakyti, nes tai patvirtina į mano knygą sudėti dokumentai, – su beveik visais senaisiais istorinio Nidos vasarnamio vasarotojais. Deja, be paties svarbiausiojo, be rašytojo, nes jo jau nebuvo tarp gyvųjų. Užtat palikimą tvarkiusi, puikiai savo vyrui atstovavusi Katia Mann ir jų atžalos. Mat jau žymiais žmonėmis tapę vaikai taip pat labai noriai man padėjo... Ir dar svarbiau, kad impulsai iš jų pusės lemiama padėjo Nidos vasarnamiui susigrąžinti – bent simboliškai – savo senąsias pareigas.

Visa tai sudėti į knygą?! Taip. Jau ir kolegos skatino tai daryti, pagaliau ir sukaupta medžiaga to prašėsi... Ir net pasimokius iš rašytojo Thomo

Manno, jo patirties žvelgiant į *praeities šulinį*. Tai yra surinktą medžiagą *ne vien gražiai sudėti, bet ir pasidalyti su skaitytojais mintimis apie tai, kaip buvo žvelgiama, ieškoma ir atpažinta*. Jei būta skirtingų parodymų, tai siūlyta sykiu išsilukštenti tikrąjį...

Prisipažinsiu, kad man labai malonu, jog pastangos išsaugoti istorinį vasarnamį dar okupuotoje Lietuvoje buvo ir toli pastebėtos. Štai pirmasis knygos „Tomas Manas ir Nida“ leidimas pasirodė 1987 metų pabaigoje. O tuoj po Naujųjų metų tolimos helvetų žemės svarbiausias dienraštis „Neue Zürcher Zeitung“ savo 1988 metų sausio 28 dienos numeryje mus pasitiko taip:

Lietuva stengiasi atgaivinti senus ryšius su Vakarais. Tokių pastangų išraiška – Vilniuje šiuo metu išleista knyga, kurioje prisimenamas nežinomas „lietuviškas“ laikotarpis Thomo Manno gyvenime...

Jau laisvoje Lietuvoje leidžiant kitas knygos laidas (jas dar ir papildant) jauste jautėsi, kaip vis labiau gilėja tasai *praeities šulinys*. Netgi skaudžiai! Štai Nidoje pristatomos trečiosios laidos įžangoje rašiau, kad *sunkiai kiltų ranka paminėti, jog 2002 metų vasario 8 dieną netekome ir paskutinės, vienos iš svarbiausiųjų Thomo Manno vasarų liudininkės, rašytojo dukters Elisabethos*. Bet įpyniau ir paguodą: *pakaks versti knygos lapus, imti leistis į praeities šulinį, kuris paženklintas Nidos vardu, ir jie visi, tie buvę rašytojo vasarnamio gyventojai, mus apstos...*

Thomo Manno XVI tarptautinio festivalio po vasarnamio-muziejaus stogu renginyje pateikiau netgi daugiau: *j i e*, svarbiausieji liudininkai, ne tik mus *apstojo*, bet ir *prabilo*... Iš savo asmeninio garso įrašų archyvo atsivežiau tai, kas papildė rašto kalbą. Juk įdomu išgirsti vieną kitą gyvą pašnekesį, vėliau knygoje virtusį raide. Tokiu būdu prisiduria dar ir tasai *paieškos nuotykis* (Thomo Manno žodžiai, aiškinant pasinėrimą į praeities šulinį). O vėliau grįžtant į spausdintą žodį, reikia prisiminti, kad mano paties paieškų kelias buvo ilgas... Pavyzdžiui, vienas pirmųjų rūpesčių buvo atskleisti, kas gi tasai slapyvardžiu *Alfa* pasirašęs kolega žurnalistas, kuris Kauno radijo laikraštyje „Bangos“ išsamiai aprašė savąjį susitikimą su Thomu Mannu 1932 metų vasarą. Lyginimas visai panašaus pasakojimo, kuris beveik tuo pačiu laiku publikuotas ir viename Kauno dienraščių (vietoj parašo pora raidelių), aiškiai bylojo, kad tai to paties autoriaus ranka rašyta. O tokį

atvejį – turiu omenyje laikraštininkus iš Lietuvos padangės – mes tik vieną ir teturime. Vasarotojas Thomas Mannas šia prasme buvo itin šykštus. O čia, užkalbintas pajūryje, smalsuolį iš tuometinės laikinosios Lietuvos sostinės, iš Kauno, net ir į vasarnamį pasikvietė, su kitais šeimos nariais supažindino... Sužinome, kad šalies svečias norėjo iš jauno svečio ir apie literatūrą lietuvių kalba išgirsti, apgailestavo, kad nėra lietuvių grožinės literatūros vertimų į vokiečių kalbą (iš Kaune leidžiamo dienraščio netrukus ir užsienio spauda tatai perėmė)... *Alfa*, vadinkime jį dar vis taip, pasirodė esąs gerai pakaustytas. Jis Thomui Mannui netgi pasakojo apie gedulą Lietuvoje dėl vasaros pradžioje mirusio dainiaus Maironio...

Taip, jau ir rankas buvau nuleidęs. Ir štai buvusios laikinosios sostinės Kauno problemas gerai pažinęs poetas ir gydytojas Vytautas Sirijos Girman atskleidė slėpinį. *Alfa – tai Isakas Kaplanas*. Žydų tautybės rašytojas ir vertėjas, nemaža nusipelnęs lietuvių kultūrai (paskutiniais gyvenimo metais persikėlęs gyventi į Olandiją, ten miręs 1988 metais). Laiku sužinojau. Aš spėjau tą nuoširdų žmogų užkalbinti, kai jis dar gyveno Vilniuje. Labai malonus jam pačiam buvo prisiminimas apie susitikimą su Thomu Mannu. Pasirodo, kad tuomet į Nidą vien to ir važiuavęs. O kaip jaudintasi. Iš lūpų nubiro net tokia detalė: dar Kaune atsispausdinta vizitinė kortelė. Prancūzų kalba! Juk kaip kitaip prisistatysi Nobelio premijos laureatui, jei pats esi visai nežymus... O Nidoje viskas klostėsi sudėtingiau, negu laukta. Jau jautėsi, kad vasarvietė gali tapti pavojinga Thomui Mannui. Vadinamajame „Klaipėdos krašte“ Hitleris taip pat turėjo sekėjų. Dar prieš jungiant mikrofoną „Alfa“ pacitavo vieno Klaipėdoje gyvenusio literato žodžius: „Ypač baugu, kai jauni naciai naktimis repetuoja savo ateities žygius. Kaukši pakaustyti batai. Tarsi kažką į kartuves vestų...“

Na, po daugelio metų ir savų paaiškinimų memorialiniame muziejuje duodu ženklą savo talkininkams prie kompiuterio stalo... Ir mes išgirstame patį Alfą – Kaplaną. Klausomės po tuo pačiu stogu, kur jis kažkada kalbėtosi su Nobelio premijos laureatu Thomu Mannu. Toje pačioje vietoje, bet jau net kitame šimtmetyje...

Panašiai pateikiau festivalio dalyviams ir kitus atsivežtus garso įrašus. Visų pirma tuos, kurie po šiuo stogu 1930–1932 metų vasaras vadino savomis. Tai rašytojo žmona Katia Mann. Jų vaikai. Visų pirma buvę mokyklinukai, gyvenime tapę žymiais žmonėmis. Pavyzdžiui, Michaelis. Iš pradžių smuikininkas, o vėliau paėmęs ir plunksną į ranką, tapęs žymiu germanistu. Tai

jis, tuomet mokyklinukas, vėliau tapo tėvu psichologijos profesoriaus ir rašytojo Fridolino Manno (g. 1940 m.), kuris štai šią vasarą kartu su mumis aktyviai dalyvavo senelio vardu paženklintame festivalyje Nidoje.

Vėl ta pati problema. Kaip rašto kalba „cituoti“ tai, kas... išgirsta? Pasi-renku Katios Mann pavyzdį. Net ant popieriaus lapo šios moters balsas tiesiog girdimas. Pakilimai, nusileidimai – jaudinimasis. Tikrovėje tai žemas, labai šiltas, tačiau ryžtingas balsas. Ak, kaip aš jaudinausi ruošdamasis paprašyti, kad Nobelio premijos laureato Thomo Manno žmona apie savo garsų vyrą ir Nidos vasaras pasakotų dar ir į atsivežtą garso įrašymo aparatą „Reporter 2“. Seniena, vertina kolegės mano daug sveriantį, į Kilchbergą ant Ciuricho ežero kranto atsitemptą prietaisą. O tuomet, 1965 metų spalio mėnesį, tai būta net labai gero bičiulio, padėjusio daug ką svarbaus užfiksuoti ir parsivežti...

Staigmena! Pasiūlymą kalbėti prie įjungto mikrofono Katia Mann iš karto priėmė. O kai „studija“ jau buvo įrengta, kai rankoje laikiau mikrofoną, buvusi Nidos vasarnamio gyventoja dar žvaliai klausė:

– *Ar čia man kalbėti? Ar taip?*

Ir staiga:

– *Žinote, kad aš pirmą kartą gyvenime kalbėsiu į mikrofoną?!*

Šis 1965 metų rudens garso įrašas dabar jau saugomas ir Thomo Manno centriniame archyve Ciuriche. Po mūsų 2012 metų vasaros festivalio su keliais kitais garso įrašais tai pasilieka ir Nidoje.

O kas gi mūsų įrašų *premierai* (po paskutinės rašytojo Thomo Manno gyvenamosios vietos stogu Kilchberge) buvo pasirinkta? Nedaug. Mat būgštavau, kad pašnekovę (vėliau ir kitus) galiu per daug nuvarginti. Ir skubėti nereikėjo. Juk Katios Mann ir sūnaus profesoriaus Gotfriedo (Golo) į Šveicariją buvau pakviestas ištisam mėnesiui. Štai tą patį pirmąjį kartą į rankas ir klojau, mano nuomone, gana lengvą uždavinį. Paprašiau geranorę talkininę perskaityti keletą jos vyro laiškų, ranka rašytų Nidoje. (Jų kopijas parsinešiau iš archyvo, kur rytais dirbau.) Visiems germanistams žinoma, taigi ir aš patyriau, koks kietas riešutas tie Thomo Manno manuskriptai. Bet juk Katia Mann sakė, kad visa tai ji „lengvai“ skaitanti.

Ji juk daugelį metų vakarais perspausdindavo tai, ką „darbo valandomis“ struopulis autorius parašydavo (sekretorės dar neturėta; rašomoji mašinėlė buvo atsivežta ir į Nidą).

Na, pasiklausykime. Pasirinkau Thomo Manno laišką, kur Thomas Mannas atsiskleidžia dar ir kaip humoristas (tatai jis laikė svarbia kūrėjo savybe). Atvejis įdomus. Tai atsakymas pluoštą silpnų eilėraščių atsiuntusiam tūlam ponui Hahnui (išvertus: Gaidžiui). Katia Mann laišką jau paėmė į rankas. Ji skaito:

Didžiai gerbiamas pone Hahnai! Dėkoju už gražų laišką ir eilėraščius, kuriuose reiškiamos pažiūros ir jausmai tikrai be priekaišto ir džiuginantys. Tokiais kartais jau ir apie eilių literatūrinę vertę galima kalbėti atlaidžiau. Prisipažinsiu, kad Jūsų eilėraščius tuo pirmuoju, o ne antruoju (literatūriniau) požiūriu iš esmės ir vertinu. [...] Tačiau su... su... (K. M.: „Na, kas gi čia šiandien!“)... tačiau sumanymai suteikti Jūsų darbui spausdintą formą būtų keblus dalykas. Visiškai su jumis sutinku, kad šiandieninėmis sąlygomis rasti eilėraščiams leidėją nelengva.

(Galingas šuns amtelėjimas. Mat Thomas Mannas mėgo šunis, patsai pirmasis tokioje dinastijoje buvo Baušanas, netgi kaip svarbus veikėjas patekęs ir į vieną novelę.)

K. M.: „O, Dieve, dar ir tai“... rasti leidėją nelengva. Aš pats ne sykį tuo įsitikinau, norėdamas padėti jauniems poetams. [...] Man regis, Jums teks atsisakyti tokio sumanymo. Vis dėlto norėčiau Jus nuraminti, iš širdies pareikšdamas nuomonę, kad galbūt Jūsų eilėraščiams žodinė perdavimo forma, pavyzdžiui, skaitymas draugų rate, netgi tinkamesnė negu jų skelbimas knygoje. Pagaliau klaidinga būtų nuomonė, kad viską, kas parašoma, jau ir reikėtų spausdinti. – Jūsų Thomas Mannas, Kuršių nerija. 1932 metų liepos 22 diena.

Dar ir nelauktas skaitovės papildymas:

Žinote, mano vyras tokiais atvejais nieko nenorėdavo užgauti. Panašiai ir atsakydavo... Bet vieną kartą sulaukėme ir gana stiprios reakcijos. Poeto atvirlaiškis buvo trumpas ir aiškus: „Pone Thomai Mannai, Fui!“

Viskas?! Beveik viskas, ką galėjau pasakyti, į dienos šviesą iš asmeninio archyvo atsivežęs senus garso įrašus. Tai atlikta jau įgudusia jauno radijo žurnalisto ranka, nors ir naudojant pusamžiu atgalią techniką. Taip iš *gilėjančio praeities šulinio* dar laiku buvo nemaža svarbaus pasisemta apie literatūros Nobelio premijos laureato Thomo Manno ir Kuršių nerijos sąsają.

Ak, viena mintis paskutinę Thomo Manno XVI tarptautinio festivalio dieną prie stalo su mikrofonais dar pasiprašė ištariama. Panorau prisiminti, kad mus, daugiau ar mažiau prisidėjusius prie istorinio „namelio“ gelbėjimo ir išsaugojimo, nuo pačių pradžių kurstė žarija-svajonė, kad gimtoji žemė Lietuva ateityje pasinaudotų atsiradusia galimybe. Jog memorialas dar taptų ir judriu *tautų* kultūrų tiltu. Su eismu į abi puses. Tai yra, imti ir duoti...

Legitimacija?

Klausimas, ar vasarnamio šeimininkas tam būtų pritaręs?! Didelis didžiulis TAIP. Literatūros Nobelio premijos laureatas Thomas Mannas savo gyvenimo ir kūrybos pavyzdžiais tai įrodė. Savo tautos (vokiečių) vertybes jis stengėsi *užžiebt*, padaryti toli matomas. Tai Goethe, Schilleris, Wagneris... Iš kitur į savąją padangę vertybes taip pat kvietė. Pavyzdžiui, rusų klasiką, skandinavų literatūrą ir muziką... Daug ką. Tiesa, o gal ir deja... Thomas Mannas maža težinojo apie lietuvių kultūros turtus. Bet jau domėjosi... Taiigi tęskime dialogą.

Pranešimas skaitytas 2012 m. liepos 21 d.